

# LAPIS-LOVAS Anett Csilla

## A hiány zsoltárai



*Semmi zsoltár* a címe Bödecs László első verseskötetének, s ez a hangzatos felütés számtalan asszociációt és előzetes elvárást kelt az olvasóban. Gondolhatunk arra, hogy valamiféle kiüresített szakralitással találkozunk, várhatjuk azt is, hogy immanens és transzcendens egymáshoz való közeledésének lehetetlenségét próbálja megragadni a kötet, de az is lehet, hogy az imádásos, zsoltáros megszólalásmód lebontásával és/vagy újraértelmezésével foglalkoznak a versek. De vajon képes-e annyit adni ez a kötet, mint amennyit ez a gazdag jelentéstartalmú cím ígér?

A könyv három részből áll, a végén pedig külön cikluspozícióba emelve kapott kiemelt szerepet a címadó vers. A ciklusok jórészt tematikus alapon szerveződnek: a *Kilakoltatás* az otthonkeresés, otthontalanság verseit tartalmazza, a *Nem lesz tavasz* verseinek többsége a magány állapotát helyezi középpontba, a *Megbocsáthatatlan dolgokban* pedig főként emlékek felidézése történik, és itt a legerősebbek a 20. századi költészethez fűződő intertextuális kapcsolatok. Mindezek azonban csak tétova kulcsszavak, az anyag valójában jóval sokszínűbb. Például a legelső vers, a *máig sem* a történelmi igazságkeresés folyamatáról számol be töredékesen, a „folyóba lótt tények” kapcsán a „be kellene vallani” kényszeréről beszél. A következő szövegek, a *Közmunka a körúton* és a *Munkások Jézusa* számot adnak a lírai én szociális érzékenységéről, és megjelenik a „te” is, hogy aztán a további versekben ez a „te” női arcot és testet kapjon, majd végül kilépjen a versek teréből („Kéne egy otthon, / de valahol távol, / és akit magammal viszek, / de inkább jön magától.” *Kiút*, 27.). A ciklusokat a *Lapszélütés*-versek fogják össze: ezek mintha önmagukban is külön ciklusokat alkotnának, hiszen mindhárom *Lapszélütés* tematikailag és formailag is szétartó verseket, töredékeket tartalmaz. A jó versciklus alkotásai többnyire laza vagy szoros kapcsolatban állnak egymással, tárgyukban, stílusukban, formájukban hasonlóak, de jelen kötetben e kötelékek többnyire nehezen megalkothatók, a verseket szinte csak a cikluscím fogja össze. A hangnem azonban többnyire egységes: a teljes kötetre jellemző a melankolikus, helyenként önsajnálamba hajló kifejezőmód. Erre néhány jellemző példa: „megtanultam nem remélni, csak / rejtteni nem tudtam a pincsiképem” (74., *Hiába is*), „A legnagyobb fájdalom, / hogy a cigaretták gyorsan égnek.” (46., *Lábadózó*). A lemondó hangvételt a címek egy része is magában hordozza: *Nem lesz tavasz*, *Nem volt ez jó neki*, *Hiába is* – a címek olyan szövegeket rejtenek, amelyek magukban hordozzák a reménytelenséget, a folytathatatlan kapcsolatokról szóló gondolatokat. Ezek a gondolatok hol egyszerű, letisztult nyelven fogalmazódnak meg („Szeretnék melengetni / a szeles mészfalak közt, / de nem vagy már itt” 53., *Nem lesz tavasz*), hol pedig bántóan hiperbolikus szóképekben: „pusztán visszaemlékezni is gologta” (39., *A régi biciklink*).

Többek közt ez a félmondat készített tőprengésre a versek teológiai értelmezhetőségével kapcsolatban. Már a kötet cím is jelzi, hogy számíthatunk a biblikus nyelv egyes szófordula-



taira, s ezek rendre meg is jelennek a szövegekben: a *Munkások Jézusa* felsorakoztatja Jézus néhány külső tulajdonságát, sorsát pedig egy munkás látványába sűríti – ez viszonylag jól sikerült, összetett képekkel dolgozó szöveg. De mi a helyzet a „pusztán visszaemlékezni is golgota”, az „égő csipkebokorként szikrázott a hajad” sorokkal, vagy az „imát-pinát” rímpárral? Hol van helye a szakrális nyelv kifejezéseinek, a Biblia szavainak ebben a lírában? Úgy vélem, e nyelvi hagyomány akkor válik izgalmassá, amikor a szövegek szerves részévé válik. Ilyen például az *Ét resurrexit*, amely a feltámadás történetét egy párkapcsolat újra- vagy elkezdésével hozza párhuzamba (bár a zárás nagyon kilóg az addig használt szókincsből és stílusból: „tapasztalatlan pislogunk egymásra, / mint futószalagra tett naposcsibék”, 22.), vagy a *Bevonulás*, amely a Getsemáné kerti gyötrelmeket urbánus közegbe helyezi. Ahol azonban csak pontszerűen bukkannak fel az ószövetségi vagy evangéliumi eseményeket felidéző kifejezések (ahogy az idézett részletekben is), ott jobbra öncélúnak hatnak. Különösen a „pusztán visszaemlékezni is golgota” esetében: a műben másutt nincsenek bibliai allúziók, és meglátásom szerint túl sok ez a metafora, különösen, hogy nem testi fájdalomról, hanem az emlékezés nehézségeiről olvasunk *A régi biciklink*ben. A halállal és örömhírrrel kapcsolatos asszociációkat kiváltó, rendkívül összetett jelentéstartalommal bíró Golgota kifejezés „kijátszása” után már nehezen vesszük komolyan a kevésbé erős jelzőket, így például az egyébként invenciózus címadó verset is súlytalanak éreztem. Mindezzel együtt méltánylandó kísérletnek tartom a szakrális és profán nyelv efféle ütköztetését vagy összesímitását, de helyenként talán jobban át kellett volna gondolni, milyen kontextusba kerülnek ezek a szavak.



Nemcsak a bibliai hagyomány, hanem a 20. század költészetének meghatározó szövegei is formálták a kötetet. Különösen a harmadik ciklusban olvashatunk olyan műveket, amelyek Pilinszky János, Radnóti Miklós, Petri György, Juhász Gyula, József Attila hatását mutatják, hullámzó színvonalon: a *Milyen volt...*-parafraízis már a „Milyen vót a szőke segge, nem tudom má” kezdősorral beviszi az első fájdalmas ütést az olvasónak, s a minőség a további strófákban sem emelkedik, de például a *Dichotómiás variációk PJ4-re* vagy a *Baráti kör* azt bizonyítják, hogy az éppen megszülető saját hang jól elegyedik a költőelődökével. A *Dichotómiás variációk...* Pilinszky *Négysorosát* írja újra négy versszakban, az eredeti alkotás tárgyiaságát, nominális stílusát oldva, egy töredékes eseménysort felvázolva. A *Baráti kör*ben pedig tobzódhatnak az utalások: „elkerülhetetlen kései lépések”, „napsütötte sáv”, „nem értik az emberi beszédet”. A vers Pilinszkyt és Petrit idézi szó szerint, de egyes szavakban Radnóti líráját is felfedezhetjük („kelj fel”, „tétova”, „Fanni”), s többek közt e szófordulatokból is kiderül, hogy a lírai én elképzelt barátja Radnóti Miklós lehetne. A vers ezt csupán sejteti, ugyanis többet hallgat el, mint amennyit elmond – s talán a szemünk előtt formálódó költői hangnak ez a legfontosabb ismertetőjegye.

Bödecs László költészetét a hiány lírájának is nevezhetnénk. A semmi, az üresség már a címben is megjelenik, és szinte az összes versre jellemzőek az elhallgatás alakzatai, ezáltal a befogadás is különleges lesz: az olvasónak rá kell jönnie, hogyan töltsse ki a hiátusokat. Az *El akartam kerülni* négysorosa tipikus „hiányvers”. „El akartam kerülni, de jött utánam. / Ha én akartam, menekült. / Amíg félttem tőle, nem hibáztam. / Ha odaültem, le sem ült.” Kicsoda a vers egyes szám harmadik személye? Talán a vágyott társ? Talán az egyik szülő? Talán Isten, aki ott áll a lírai én háta mögött, mégis megkerüli érte a világot? S miért a félelem? Miért követ, ha nem kell, s miért távolodik, amikor szükség van rá? E költészet nyitottsága abban áll, hogy az ilyen és hasonló kérdéseket magunk válaszolhatjuk meg, így a szerző nagymértékű értelmzői szabadságot kínál. S vannak olyan versek, amikben szívesen töprengünk még, de olyanok is akadnak, amik nem mozgatják meg nagyon a fantáziánkat.

De talán így van ez jól. Kemény István a fülszövegben arról beszél, hogy „egy jó első kötetben ott van egy nagyszabású költészet lehetősége”. Ezzel azt is kimondja, hogy egy jó első kötetnek még nem kell nagyszabásúnak lennie, elég, ha vannak arra mutató jelek, hogy egyszer majd azzá érnek a szövegek. A *Semmi zsoltár* még nem kiemelkedő kötet, de kíváncsi-vá tett arra, milyen irányba lehet innen elmozdulni. Érdekel, hogyan alakul tovább ez a hang, mennyit tart meg például Pilinszkyból és József Attilából. Szeretném látni azt is, hogy a versek nyelvében megmarad-e a bibliai tradíció, s mit kezd ezzel az alkotó. A bevezetésben feltett kérdésre válaszolva úgy gondolom ugyan, hogy ez a könyv nem ad annyit, mint amennyit a címe ígér, de az ígélet remélhetőleg nem marad beváltatlanul: a későbbiekben talán sajátos, eredeti hanggal bővül majd a kortárs irodalom képzeletbeli nagyzenekara.

(Bödecs László: *Semmi zsoltár. Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2015. ISBN 978-963-7043-70-3*)